

Izvorni znanstveni članak
321.01
Primljeno: 22. rujna 2005.

Suverena država – temeljni pravno-politički projekt moderne (1)*

DRAGUTIN LALOVIĆ**

Sažetak

U traganju za konzistentnim teorijskim okvirom politologijskog poimanja države, valja se osloniti na valjane sadržajne i metodologijske orijentire. U članku se za njima traga u kritičkom i produktivnom dijalogu s tri najeminentnija pojedinačna suvremena znanstvena priloga primjerenom razumijevanju države: teorijom države A. Passerin d'Entrèvesa, poviješću država B. Barret-Kriegel i poviješću modernog pojma države Q. Skinnera. U prvom se dijelu članka sažeto iznose njihovi ključni uvidi o (modernoj) državi. Temeljno je djelo Passerin d'Entrèvesa, u kojemu je izložen nezaobilazan kategorijalni sklop za cjelovito poimanje države općenito, logike suverenosti posebice. Državi kao takvoj valja pristupiti kao moći (ili sili) (sa stajališta djelotvornosti), potom kao vlasti (sa stajališta legaliteta), na posljetku kao autoritetu (sa stajališta legitimnosti). Pojmovno odrediti državu, cjelovito i precizno, znači biti u stanju objasniti i razumjeti kako sila (ili moć), najprije legalizirana kao vlast, postaje legitimnom kao autoritet. Pojam suverenosti označuje transepohalni projekt preobrazbe moći u vlast posredstvom prava, podvrgavajući je zakonima. Te ključne uvide preciziraju i djelomično korigiraju istraživanja Barret-Kriegel i Q. Skinnera. Suverena država je dvostruko apstraktna javna vlast i nije transepohalna kategorija nego epohalni pravno-politički projekt, razlikovna značajka moderne. Suverena je država epohalan politički novum, jer je prva organizacija političke vlasti u povijesti koja samoograničuje svoju moć da bi osigurala osobnu sigurnost i neovisnost državljana kao pravnih subjekata. Kao ideja racionalne i legitime vlasti, povijesno se afirmira kao antiteza orijentalnom despotizmu i drevnome patrimonijalno-senjorijalnom režimu.

* Tekst (u dva dijela) izvod je iz šire studije "Taking the Sovereign State seriously", koja je napisana u sklopu skupnoga politologijskog istraživačkog projekta *Javne politike, razvoj i politička analiza* (glavni istraživač: prof. dr. sc. Dag Strpić).

** *Dragutin Lalović*, izvanredni profesor Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu na predmetima Povijest političkih ideja i Teorija države.

Ključne riječi: država, suverenost, moć, vlast, autoritet, pravna ili suverena država, despotska država, *État-Nation*, *Nation-État*, Bodin, Hobbes, Passerin d'Entrèves, Barret-Kriegel, Skinner

1. U potrazi za pojmom države

Primjeren politologijski pristup istraživanju povijesnih procesa tranzicije zemalja poput Hrvatske (tzv. postkomunističkih ili posttotalitarnih zemalja) nije, po mom sudu, uopće zamisliv, nekmoli moguć, bez prethodnoga pojmovnog i metodologijskog raščišćavanja i preciziranja analitičkog aparata koji je nužan za spoznaju tih procesa. U tom sklopu, središnji je problem *pojmovno određenje države* kao nužan epistemologijski uvjet mogućnosti razumijevanja ne samo karaktera regionalnih tranzicijskih procesa, nego i logike političke moderne – njezinih osnova, potencijala, ostvarenja i ograničenja.

Desteljećima je *država* bila posve zapostavljena kao predmet znanstvenog istraživanja, u duhu čuvenog pravorijeka C. J. Friedricha da “u strogom smislu, država ne postoji u demokraciji”. Činilo se da razvijena politologija definitivno napušta kategorijalni par država/društvo koji je – barem od Kanta i Hegela nadalje – strukturirao pojmovno polje političke teorije.

Štoviše, neke su dijagnoze autoritativno ustvrđivale da se “epoha državnosti sada okončava. Na to više ne treba trošiti nijednu riječ” – iz čega je slijedio dramatičan zaključak kako je nužno odbaciti i cijeli pojmovni aparat koji je stvoren u “četiri stoljeća misaonog rada eurocentrične znanosti o državi i međunarodnom pravu” (C. Schmitt, 2001.: 8).

Povijesna je ironija što se takva besprizivna presuda čuvenoga njemačkog pravnika iskazuje 1963. godine (u predgovoru novom izdanju njegove klasične studije *Pojam političkoga*, iz 1932.) – jedva godinu dana nakon objavljivanja temeljne knjige suvremene teorije države A. Passerin d'Entrèvesa, *La dottrina dello Stato*, u kojoj se obrazloženo upozorava na pogubnu “*dissolution de la notion de l'Etat*” (1969.: 73-83) kao glavni epistemologijski nedostatak moderne (napose američke) političke znanosti. Njegovo je upozorenje godinama bilo *vox clamantis in deserto*, na koje gotovo nitko nije trošio ni riječi.¹

¹ Englesko izdanje knjige *The Notion of the State* (1967.) ipak nije promaknulo lucidnoj H. Arendt, koja ju je ocijenila kao “važnu knjigu”, ustvrđujući da je riječ o “jedinom autoru za kojeg znam da je svjestan važnosti *razlikovanja između violence i power*”; da bi ipak kritički prigovorila da ni njegova ponuđena distinkcija, premda “kudikamo najdotjeranija i najsmislenija u literaturi, ne zadire u korijen stvari”. Naime *power*, kako ga razumije Passerin-d'Entrèves, jest “ograničena” ili “institucionalizirana *force*”. Dakle, on “definira *power* kao neku vrstu ublažene *violence*. U krajnjoj crti, to se svodi na isto.” Usp. *Eseji o politici*, poglavlje “O nasilju”, str.

“Veliki povratak” države u žarište znanstvenog istraživanja započinje tek krajem sedamdesetih i početkom osamdesetih godina, u duhu znamenitog slogana Thede Skocpol *Bringing the State Back in* (1985.). U francuskom duhovnom miljeu u tom pogledu valja istaknuti studije političkog sociologa P. Birnbauma (1979., 1982., 1985.) i povjesničarke i političkog filozofa B. Barret-Kriegel (1979., 1986.).²

Politologijsko istraživanje i poimanje države jedan je od međaša uspješnog razvoja političke znanosti (Lalović, 1993. i dalje). Ali, riječ je o teorijskom programu koji zahtijeva oblikovanje konzistentnog kategorijalnog aparata, kroz sintezu raznovrsnih parcijalnih poimanja države (i društva!) u političkoj sociologiji, političkoj povijesti, pravnoj teoriji, političkoj antropologiji, političkoj ekonomiji i političkoj filozofiji. Što pri današnjoj diferencijaciji i specijalizaciji interesa i disciplina zacijelo premašuje znanstveni kapacitet bilo kojega pojedinog istraživača.³

Samo kao ilustraciju složenosti problematike proučavanja države navodim, primjerice, poteškoće s desetljećima uvriježenim komparativnim analitičkim obrascem u proučavanju država. Općepoznato je tripartitno osnovno razlikovanje tipova država na: demokratski, autoritarni i totalitarni režim (Gravitz, Madelaine/Leca, Jean, 1985.). Pa ipak je analitički nedostatan za

177-78; podcrtao D.L. Nažalost, naš je prijevod ovdje neupotrebljiv, budući da *power* pogrešno prevodi kao moć (što je inače legitimno), ali kod Passerin-d'Entrèvesa, *power* (*pouvoir*) nije moć (*might*, *puissance*) ili sila (*force*), nego je jednoznačno vlast, kao pravna kategorija. Cf. *infra* 2.1.

² Premda istraživanja marksističke provenijencije ovdje ostavljam po strani, ipak zaslužuje da se barem u napomeni podsjeti na svojedobno iznimno utjecajna istraživanja suvremene države i političke vlasti francuskog marksista, grčkog podrijetla, Nicos Poulantzasa. Njegov golem utjecaj na ljevicu u cijelom svijetu (posebice u Velikoj Britaniji i Latinskoj Americi) može ilustrirati zbornik radova tridesetak uglednih autora, koji mu je posvećen u povodu njegove tragične smrti: *La gauche, le pouvoir, le socialisme. Hommage à Nicos Poulantzas*, dir. C. Buciglucksman (Paris: PUF, 1983.). U nas su bile prevedene njegove knjige *Politička vlast i društvene klase* (1978.) i *Država, vlast, socijalizam* (1981.), koje su bile pravi izazov za široku raspravu o perspektivama demokratskog socijalizma i kritiku “autoritarnog etatizma”. Glasovita je njegova dugogodišnja polemika o “problemu kapitalističke države” s Ralptom Milibandom (djelo: *The State in Capitalist Society*, 1969.), koju je časopis *Marksizam u svetu* promptno pratio i komentirao. Premda na krajnje protuslovan način, Poulantzas je snažno utjecao na napuštanje pogubnoga instrumentalističkog redukcionizma u promišljanju države, koji je bio karakterističan za tzv. marksističko mišljenje; na žalost, nije se odupro i opsesiji famoznim *etatizmom*. V. i zbornik radova, koji je on priredio, pod naslovom: *La crise de l'État* (Paris: PUF, 1976.).

³ U tom svjetlu valja istaknuti iznimna politologijska istraživanja I. Prpića (1987., 1988., 2004.); napose punu pozornost zaslužuje zbornik radova skupine politologa i pravoznanaca *Država i političke stranke* (2004.), koji se metodički usredotočuje, barem po intenciji, na državu kao središnji problem istraživanja. Znakovito je, također, za stanje političke znanosti u nas, da je tema “Hrvatskih politoloških razgovora”, krajem 2000., bio “problem konstitucije hrvatske države”.

empirijsko-komparativne analize, prema mjerodavnom sudu glasovitih komparatista H. Linza i A. Stepana (1998./1996.). Oni odbacuju taj komparativistički obrazac kao analitički nekoristan i nepotpun; sporan je tip, prema njihovu mišljenju, *autoritarna država*.

Riječ je o važnoj samokritičkoj napomeni⁴. Uvriježena je tipologija državnih oblika doista sporna, ali zbog drugih i važnijih razloga. Naime, nije problem u autoritarnom tipu (“ni posve demokratskome, ni potpuno nedemokratskom”), nego u “*totalitarnoj državi*”, koja uopće nije država (kako su pokazale uvjerljive analize H. Arendt i P. Birnbauma).⁵

Odlučujući je, pak, drugi razlog: najprije valja definirati pojam države, da bi se uopće mogli valjano razlikovati tipovi država; drukčije rečeno, primjereno razlikovanje tipova država podrazumijeva strogo teorijsko određenje *pojma države ili države općenito*.

Valja se suglasiti s općenitim zaključkom naših komparatista kako bez jasnog određenja pojma države ne može biti ni valjanih komparativnih istraživanja tranzicijskih procesa u tzv. postkomunističkim zemljama. A još više s njihovim temeljnim uvidom: “Suverena država preduvjet je demokracije”. Na žalost, njihovo sažeto određenje države, kao “makrovrijable”, nije teorijski zadovoljavajuće, jer propuštaju problematizirati sam pojam *suverenosti* države.

U traganju za pojmovnim određenjem države preciziraju se sadržajni okviri ovog članka:

U prvom se dijelu (t. 2) sažeto iznose ključni uvidi političke teorije o državi nekoliko eminentnih suvremenih istraživača.

U drugom dijelu (t. 3) kritički se raspravlja o konzistentnosti, domašajima i smislu tih uvida.

⁴ Još je 1964., u iznimno važnome i utjecajnom članku “An authoritarian regime: Spain”, Linz sjajno pokazao da postoji poseban tip režima (autoritarni), koji se, iako nedemokratski, bitno razlikuje od totalitarnoga u četirima ključnim dimenzijama, a to su: ograničeni pluralizam, odsutnost obvezatne ideologije, liderski stil i slaba mobilizacija. Iako se desetljećima kategorija “autoritarnog režima ili države” pokazala analitički plodnom, ona se u promijenjenom povijesnom kontekstu mora napustiti kao epistemologijska zapreka. Prema našim autorima, kategorija je postala neupotrebljivom jer obuhvaća prevelik broj režima (otprilike 90%, prema kriteriju poštovanja ljudskih prava), inače međusobno vrlo različitih. Zato oni predlažu “revidiranu tipologiju”, koja bi mogla biti analitički korisnija u “analizi *putova tranzicije i zadataka konsolidacije*” (Linz, J./Stepan, A., 1998.: 58-59).

⁵ Tako H. Arendt govori o “takozvanoj totalitarnoj državi” (1996.: 135-165), a P. Birnbaum o “*l'introuvable État totalitaire: l'exemple du pouvoir hitlérien*” (1984.: 167-190).

2. Pojam države u suvremenoj političkoj teoriji

U traganju za konzistentnim teorijskim okvirom politologijskog poimanja države ipak nismo bez valjanih sadržajnih i metodologijskih orijentira. Po mome *osobnom* istraživačkom osvjedočenju, za njim se može tragati u produktivnom dijalogu s tri najjeminentnija pojedinačna suvremena znanstvena priloga primjerenom razumijevanju države: *teorijom države* A. Passerina d'Entrèvesa (1969./1967./1962.), *poviješću državâ* B. Barret-Kriegel (1979./1989.) i *poviješću modernog pojma države* Q. Skinnera (1989./1997./2002.).⁶

2.1. Pojmovno određenje države i procesualna logika suverenosti

Primat nedvojbeno zaslužuje temeljno djelo suvremene (opće) teorije države⁷ *The Notion of the State*⁸, u kojemu je A. Passerin d'Entrèves izložio nezaobilazan kategorijalni sklop za cjelovito poimanje države.⁹

⁶ Isticanje *osobnog* karaktera ovog izbora samo tri istraživačka doprinosa iz goleme literature o državi može se s pravom činiti suvišnim – on se podrazumijeva. Nije riječ ni o kakvom osobito smionom izboru referentnih autora, svi su oni dovoljno poznati u stručnoj literaturi. Smisao je te napomene u činjenici što nijedan od tih izabranih, kasnije objavljenih radova (1979. i 1989.) ni riječju ne spominje, nekmoli uvažava, one prethodne (1967. i 1979.). Iako bi bilo logično da to čine, jer su ovi istraživački pothvati umnogome komplementarni. Pritom nije riječ ni o kakvome slučajnom propustu, nažalost, nego o pojavi koja je česta u znanstvenoj literaturi.

⁷ (Opća) teorija države tradicionalna je disciplina političke teorije, koja se od početka 19. stoljeća razvijala kao političkofilozofijska teorija države (od Hegela do Bosanqueta) i kao pravopolitička (opća) teorija države ili nauk o državi (Jellinek, Carré de Malberg, Kelsen). Osamostaljenjem političke znanosti u odnosu na filozofiju i pravo, činilo se – napose u anglosaksonskoj prevladavajućoj pojmovnoj matrici – da je teorija države postala posve anakronom ili da se pak – kao u francuskoj ustavnopravnoj teoriji – mora suziti na heuristički uvod u ustavno pravo (v. Burdeau/Hamon/Troper, 1993.: 50-192).

⁸ U standardnoj Blackwellovoj *Enciklopediji političke misli* knjiga se navodi kao jedno od najvažnijih referentnih znanstvenih djela uz odrednicu o državi (usp. op. cit., 121-24).

⁹ Djelo navodim prema francuskom izdanju iz 1969., koje je objavljeno u glasovitoj ediciji “*Philosophie politique*” (ur. Raymond Polin). Priredeno je prema standardnom izdanju, koje je objavljeno 1967., najprije na engleskome (s podnaslovom: “*An Introduction to Political Theory*”), potom i na talijanskome (s podnaslovom “*Elementi di analisi e di interpretazione*”). Standardno izdanje je druga, znatno proširena i dorađena prva verzija knjige, koja je objavljena 1962., na talijanskom, “na korištenje mojim torinskim studentima”. Pretisak talijanskog izdanja objavljen je 1991. godine. U priloženoj literaturi navodim nekoliko karakterističnih djela Alessandra Passerina d'Entrèvesa, koja svjedoče o istraživačkim interesima toga utjecajnog talijanskoga političkog filozofa.

2.1.1. Pojmovno određenje države

Prema Passerin d'Entrèvesu, cjelovita teorija države podrazumijeva diferenciran pristup, tri predodžbe i tri aspekta pojmovnog određenja riječi “država”.

Najprije, povijesno i logički, *država je najprije moć ili sila*. Kao takva ona se samorazumljivo povezuje, i u svakodnevnom govoru, i u teorijskom mišljenju, s pojmom sile (ili moći), koja je neovisna o individualnoj volji, koja zapovijeda i može osigurati provedbu svojih zapovijedi. Država je *monopol sile* i postoji samo ako ga i dok ga može osigurati. U tom aspektu država izražava odnos snaga: hijerarhijski odnos vladajućih i podvlaštenih. Ali država nipošto nije, ni na toj razini, puka fizička sila, još manje nasilje. Kako je još Weber upozorio, *Macht* označuje “mogućnost provedbe svoje volje u danome društvenom miljeu”, neovisno o korištenim sredstvima i unatoč bilo kakvom otporu. Bitna je, dakle, *djelotvornost*, da se nalozi državne volje izvršavaju.

Shvaćanje prema kojemu je država *samo i ponajprije moć*, tradicionalno je stajalište “političkog realizma” (famozni “Trazimahov argument”), a u novije doba “političkog decizionizma”, zagovornika *Machtstaata*.

Potom, *država je vlast*: država jest sila, ali ne neograničena i proizvoljna, nego oplemenjena pravom i podvrgnuta zakonima. Slika države kao vlasti *posve je impersonalna*, vladaju zakoni, a ne ljudi. Država je *zakonski sustav*, cjelina pravila i propisa koji, prema određenoj proceduri (poznatoj, redovitoj i jednoobraznoj) osiguravaju suživot pojedinaca i uvjet su postojanja same države. Gdje završava zakon, prestaje i vlast. Stoga zakonitost treba braniti po svaku cijenu jer smo inače izručeni samovolji moćnika.

Shvaćanje prema kojemu je *država samo i ponajprije vlast*, stajalište je normativističke pravne teorije, ali i najviša ambicija klasičnog liberalizma, koji zagovara potpuno rastvaranje iracionalne moći u racionalnoj pravnoj regulaciji.

Napokon, *država je autoritet*. U tom se aspektu država promatra kao autoritet koji se priznaje kao *legitiman*, kojemu se građani obvezuju da će se podvrgavati njegovim pravilima. Država, dakle, nije samo zakonski sustav, jer i zakone donose ljudi, stoga i oni mogu biti proizvoljni. Što ih može učiniti obvezatnim? Drugim riječima, pod kojim uvjetima (legalna) vlast može postati i (legitimnim) autoritetom? Samo ako zakoni nisu puki izraz vladajuće volje, nego sadržavaju i neku inherentnu vrijednost, prije svih *pravednost*. Za razliku od države kao moći i vlasti, kojima se pojedinac kao *podanik* pokorava jer je na to prisiljen, državi kao autoritetu pojedinac se kao *građanin politički i moralno obvezuje na poslušnost*.

Shvaćanje prema kojem je *država ponajprije autoritet*, karakteristično je stajalište političke filozofije zaokupljene problematikom tzv. teorije političke obveze.

Tako se državi kao takvoj pojmovno pristupa kao moći (ili sili) (sa stajališta *djelotvornosti*), potom kao vlasti (sa stajališta *legaliteta*), na posljeticu kao autoritetu (sa stajališta *legitimnosti*).¹⁰

Pojmovno odrediti državu, cjelovito i precizno, znači biti u stanju objasniti i razumjeti *kako sila (ili moć), najprije legalizirana kao vlast, postaje legitimnom kao autoritet* (cf. Passerin d'Entrèves, 1969.: 3-16).

2.1.2. Logika suverenosti

Suverenost je bitan pojam na drugoj razini analize, u analizi države kao vlasti (*potere, pouvoir, power*); točnije: *suverenost je pojmovna kopča između prvoga i drugoga logičkog momenta u cjelovitom poimanju države*.

Suverenost je eminentno pravni pojam, ključni pojam pravne teorije, koji precizira smisao države kao *vlasti*, odnosno institucionaliziranoga zakonskog sustava. Pojam suverenosti označuje transepohalni projekt *preobrazbe moći u vlast posredstvom prava*, podvrgavajući je zakonima. Problem nastanka moderne države može se stoga shvatiti kao problem formiranja i konačnog prihvaćanja pojma suverenosti. To prihvaćanje podrazumijeva priznanje da u svakoj neovisnoj, *nacionalnoj* političkoj zajednici postoji jedinstvena najviša vlast koja je i utemeljena na pravu i stvara pravo te je kohezivni element cjeline zajednice. Najvažnija je oznaka suverene vlasti *zakonodavna funkcija*, čime je precizirano područje važenja suverenosti. To je pravno područje, oblast *pozitivnog zakona*, jer je zakon zapovijed suverena. Premda je nositelj zakonodavne vlasti *legibus solutus* (dakle *apsolutan*), to nipošto ne znači da je njegova vlast proizvoljna i neograničena, jer bi to proturječilo samom pojmu suverenosti kao *zakonite vlasti*. Pritom suverenost podrazumijeva *slobodnog državljanina*, osiguravajući formalnu *jednakost* svima koji su joj podvrgnuti, bez obzira na sve socijalne razlike. Passerin d'Entrèves smatra da Bodinu nedvojbeno pripada zasluga što je *otkrio unutarnju logiku suverenosti*, koja se može izraziti u formuli: *suverenost je općenita i for-*

¹⁰ Najpopularniji od tih triju termina svakako je *power*. Njime se vrlo često obuhvaćaju sva tri pojma, pa se onda analitička razlikovanja uvode uz pomoć pridjeva “goli”, “institucionalni”, “socijalni”, “legitimni” *power*. Prema našem autoru, mnoge su nedoumice mogle biti otklonjene da su bile prihvaćene precizne definicije Maxa Webera, posebice njegova distinkcija između *Macht* i *Herrschaft* (razlikuje se od moći načinom na koji se ostvaruje ovisnost čovjeka o čovjeku; “pravilo” je bitna značajka *Herrschafta*). A pojam autoriteta blizak je Weberovoj *legitime Herrschaft* (cf. Passerin d'Entrèves, 1969.: 15).

malna priroda političke vlasti [pouvoir] kao jedinstvene, nedjeljive, trajne i apsolutne pravne moći [puissance] u državi (usp. op. cit., 127-129).

Prema Passerin d'Entrèvesu, *moderna država* nije jedini tip države. Država je transepohalan pojam. Bodinova pretenzija na to da je tek on "otkrio" pojam suverenosti ne može se održati, iako nije posve lišena osnove. Točnije bi bilo reći da je riječ o ponovnom otkriću, ali i daljnjem teorijskom razvijanju naslijeđenog poimanja države (*antičke*) u rimskoj pravnoj tradiciji (prije svega kod Cicerona). Stoga Bodin u latinskoj verziji svoje knjige preuzima i rimsku javnopravnu terminologiju pa suverenost "prevodi" kao "*summa potestas*" ili "*majestas*". A s obzirom na to da Bodin logiku suverenosti nije razvio do kraja, tek će Hobbesovo istraživanje suverenosti označiti odlučujuću etapu u razvoju modernoga političkog mišljenja. Danas je nedvojbeno, ustvrđuje Passerin d'Entrèves, da je Hobbesova analiza suverenosti (vlasti) "*prva moderna teorija moderne države*", zbog čega se i može reći da je "Hobbes možda najveći politički filozof modernog doba" (usp. loc. cit., 134; istaknuo – D. L.).

2.2. Genealogija modernih država

Važan napredak u boljem poimanju države i moderne klasične političke teorije, kao refleksije o njoj, predstavljaju istraživanja *povijesti država* (kao *pojma i kao institucije*), u radovima francuske povjesničarke i političkog filozofa B. Barret-Kriegel (od devedesetih samo Kriegel), *Država i robovi* (1979./1989.), *Putovi države I-IV* (1986.-1998.) i *Filozofija republike* (1998.)¹¹. U njima ona istražuje povijesnu dimenziju nastanka države kao pravopolitičkog programa klasičnoga političkog prava (napose u knjizi *Država i robovi*).

U svojoj diferenciranoj genealogiji (moderne) države ona upućuje na *odlučujuće razlikovanje* dvaju kvalitativno različitih tipova država: 1. *suverene ili pravne* i 2. *despotske države*.

¹¹ O ugledu i statusu ove iznimne znanstvenice (nekadašnje Foucaultove asistentice) te o njezinu utjecaju u intelektualnom životu Francuske, može ilustrativno posvjedočiti sljedeći citat. "Zacijelo nije slučajno što je Predsjednik Republike svojim *lettre de mission* povjerio Barret-Kriegel da se pobrine za promišljanje 'odnosa države i demokracije' i pokretanje javne rasprave o tome: prihvaćajući problematiku zainteresirane autorice, taj postupak pokazuje volju da se kapitaliziraju pozitivne konotacije vezane uz pojam pravne države; a pozitivna bilanca što će je Barret-Kriegel izložiti na kraju svoje misije o evoluciji pravne države nakon 1981. dragocjena je stečevina" (Chevalier: 1994.: 129).

"Dragocjena stečevina", kako je kolegijalno ocjenjuje ugledni J. Chevalier, knjiga je *L'État et la démocratie. Rapport à François Mitterand, président de la République française* (1986.).

Samo je prvi oblik države specifično moderan i izražava teorijske ambicije *klasičnoga političkog prava i političke filozofije* (s Bodinom kao najjemenitijim misliocem), kao temeljni novovjekovni pravno-politički projekt.

2.2.1. Suverena država kao pravno-politički projekt

Tip moderne države koji se konačno oblikovao u zapadnoj Europi tijekom 17. i 18. stoljeća, napose u Engleskoj, Francuskoj i Nizozemskoj (*L'État-Nation*), podrazumijeva organizaciju suverene vlasti u kojoj je politička moć podvrgnuta pravu i zakonu, postavši time jamcem pravnog mira i sigurnosti svojih državljana.

Suverena je država epohalan politički novum, jer je prva organizacija političke vlasti u povijesti koja samoograničuje svoju moć da bi osigurala osobnu sigurnost i neovisnost pojedinca, njegovo pravo na raspolaganje sobom. Suverena vlast osigurava *status libertatis* pojedinca kao državljanina jer je utemeljena na pojedincu kao pravnom subjektu (odnosno, na neotudivom individualnom pravu na prisvajanje vlastitog tijela i duha).

Valja imati na umu da se suverena vlast, kao ideja racionalne i legitimne vlasti, povijesno afirmira kao antiteza orijentalnom *despotizmu* i drevnome *patrimonijalno-senjorijalnom* režimu (tipu dominacije zasnovanom na osvajanjima i militarizaciji politike, u kojem se pravo temelji na sili, a pravda na ratu). Stoga suverena vlast ponajprije nije *imperium* jer se ne temelji na vojnoj prevlasti (suveren nije “gospodar dobara i osoba pravom oružja i uspješnog rata”, kako Bodin definira senjorijalnog vladara). Ona nije ni *dominium* jer ne uspostavlja pokoravanje nalik na odnos gospodara i roba, odnos koji znači izravnu i konkretnu osobnu dominaciju nad individuumom. S obzirom na to da feudalna vladavina izjednačuje političku moć s vlasništvom, politički odnos s odnosom vlasništva, glavna je zadaća suverene vlasti razbiti amalgam vlasništva i moći, osigurati autonomiju vladavine ljudima u odnosu spram posjedovanja stvari. Individuum je slobodan subjekt, nitko ne može postati njegovim gospodarom ili posjednikom. Osigurati taj status individualnih prava državljana zadaća je i granica javne vlasti. Moderna suverena vlast uspostavlja se, dakle, nasuprot tradicionalnom shvaćanju da se politička vlast temelji na sili (vojnoj) i gospodstvu (ekonomskom).

Ustanovljenje apstraktne ovisnosti o političkom poretku, oposebljenoj javnoj vlasti, omogućuje postupnu emancipaciju sfera čovjekove ne-političke djelatnosti: ekonomskog poduzetništva, znanstvenog istraživanja, slobodnog traganja za vjerskim spasom. Monopolizacija političke vlasti od strane pravne države omogućuje preobrazbu statičnog gospodarstva u dinamičnu tržišnu privredu i sekularizaciju ideologijsko-duhovne sfere (država se prestaje natjecati s crkvom).

Glavni problem koji rješava suverena pravna država jest neutralizacija sukoba među pojedincima, sprečavanje stalnih vjerskih i privatnih feudalnih ratova koji trajno dovode u pitanje ne samo homogenost nego i sam opstanak socijalnog tijela. Stoga politika, u granicama prava, transformira taj pravni ne-red u politički i socijalni poredak, *normalizirajući polje socijalnoga*. Moderno građansko društvo počinje se razvijati tako što ga politički poredak djelatno omogućuje pacifikacijom socijalnog polja i konstituiranjem civilnog društva (demilitariziranoga, zasnovanog na pravnom miru). Uz početnu visoku cijenu posvemašnje *depolitizacije društva* kao sfere čovjekova opstojanja (usp. Barret-Kriegel: 1989./1979.: 39-64; 74-84; 110-112).¹²

Vanjski aspekt suverenosti države, pak, ne znači samo osiguravanje vanjske neovisnosti države, njezine autonomije u odnosu na strane sile (najprije u odnosu na Sveto rimsko *carstvo*, ali i u odnosu na univerzalističke pretenzije katoličke *crkve*). Vanjska neovisnost, naime, samo je preduvjet za postojanje *pluraliteta nacionalnih država* (*États-Nations*), njihove formalne jednakosti u sustavu država. To znači da je u međunarodnoj zajednici država suverena samo ona država koja samoograničuje svoju moć (na svoj *teritorij* i svoje *državljanje*), podvrgavajući se pravilima i standardima međunarodnog prava. Suverena država jest, dakle, antiimperijalna politička zajednica (v. Barret-Kriegel, 1989.: 59-60; usp. i Neumann, 1992.: 110).

Povijesno izvorište transcendencije zakona kao konstitutivnog elementa moderne suverene ili pravne države nalazi se u biblijskom poimanju *moralnog zakona*. Nema države bez čudorednosti (*Sittlichkeit*), bez etičke substancije, kao što je Hegel dobro vidio. Načelo čudorednosti nije *vjera*, nego *zakon*. Čudorednost postoji samo za slobodne ljude, kroz nju oni potvrđuju svoju subjektivnu pojedinačnost. Moderna država nije izmislila novi moral, nego je biblijski moralni nauk prilagodila za svoje svrhe. Pritom se oslonila na cjelinu biblijskog nauka, na *moral zakona* (koji se temelji na Starom zavjetu) i *moral vjere* (koji proistječe iz Evanđelja). Moral zakona moral je *kolektivne pravde*, drevni moral židovskog naroda koji svoj nacionalni identitet osigurava na jedinstven način: transcendencijom zakona, a ne silom i osvajanjima. Novozavjetni moral vjere je moral milosti i spasa, pojedinačnog iskupljenja. Političkom sekularizacijom vjere čudorednost pravne države zasnovana je na moralu zakona, dok je moral vjere rezerviran samo za jamčenje subjektivnih prava. Od epohalne je važnosti što je zapadni tip države, oslanjajući se na moral zakona, izbjegao opasnost da se *poistovjeti s Kristom*; svakom je pojedincu i crkvama prepušteno da se brinu o spasu, a na sebe je preuzeo samo uspostavljanje kolektivne pravde. Barret-Kriegel za-

¹² Vrednovanje cjelovite kritičke bilance i rekonstrukcije teorije suverenosti B. Kriegel izvan je okvira ovog rada. Ta tema zaslužuje posebnu pozornost, napose zbog toga što je ona vrlo izazovno problematizira u kontekstu promišljanja kako deficita francuske demokracije tako i mogućnosti ozbiljenja "europske republike".

ključuje kako “ponovno čitanje Starog zavjeta ima glavnu ulogu u konstituiranju građanskog morala utemeljenog na zakonu” (cf. Barret-Kriegel, 1989.: 93-112).¹³

2.2.1.1. Napomena o pravnoj državi u dijakronijskoj dimenziji

Nastavljajući se na te analize, A. Tosel je ponudio dijakronijski pogled na razvoj pravne države. Naime, prema njegovu mišljenju, *suverena ili apsolutistička država* samo je *prvi povijesni lik pravne države*; unutarnja dinamika preobrazbe apsolutističke (suverene) pravne države označuje prijelaz u *liberalnu pravnu državu*. Taj tip države uspijeva osigurati građanska i politička prava i slobode, *status civitatis* individuuma, koji od pravno sigurnoga i neovisnog državljanina postaje slobodnim građaninom. U procesu subjektiviranja normaliziranoga (civilnog) društva – omogućenom tek prevladavanjem “prirodnih” sukoba vjerskih i građanskih ratova – postupno se delegitimira pokroviteljstvo apsolutističke (suverene) države, koje postaje nepotrebnim i represivnim. Građansko se društvo *politizira protiv starog tipa države* i zahtijeva svoju autonomiju redefinirajući državu prema svojim potrebama. Cjelinu tih zahtjeva konzistentno izražava liberalna doktrina, polemički odbacujući suverenu državu kao apsolutističku i despotsku. Institucionalizaciju novog tipa pravne države (liberalne), koja podrazumijeva izričiti konsenzus individuumâ/građana (koji, pak, kao političko tijelo tvore naciju), predstavlja moderna *ustavna država*. Imanentnome racionalitetu modernog društva, kao procesu tržišno/razmjenske formacije društvenosti, funkcionalno je primjerena samo ustavna država, koju karakteriziraju ograničavanje i nadzor političke vlasti te neovisnost sudstva (dioba vlasti), federalizam (funkcionalni i teritorijalni), slobodna javnost, pravo na opoziciju (usp. Tosel, 1989.: 34 i dalje).

2.2.2. Despotska država kao protupravna politička formacija

Drugi tip *moderne države* je despotska država. Ona se institucionalizira u obliku nacionalne države (*Nation-État*) u zemljama središnje i istočne Europe. Paradigmatski je slučaj Njemačke, o čemu svjedoči njemačka politička filozofija i pravna teorija, od Fichtea do Schmitta i Heideggera. U cijeloj njemačkoj filozofiji i političkoj teoriji, posebice u *romantizmu*, Kriegel vidi “filozofiju konzervativne revolucije”, “metafiziku kontrarevolucije”, protu-

¹³ Stoga su moderni klasici s velikom pozornošću istraživali povijest i karakter hebrejske republike. Prije svih, Hobbes i Spinoza. U političkom pravu “naroda Knjige”, koji je “izumio čovjeka”, pronašli su “model građanskog identiteta izražen u zavjetnom sporazumu (Hobbes), primjer razdvajanja vlasti u diobi moći svećenika i proroka s jedne te vlasti s druge strane (Spinoza), pa i federalizam” (Kriegel, 1998. b: 49).

republikansku “imperijalističku i nacionalističku” političku filozofiju (1998.: 18-20, 96-102).

Povijesnu izgradnju njemačke nacionalne države Kriegel sagledava u svjetlu tumačenja idejnih korijena nacističkog totalitarizma. A totalitarnu, partijsku državu (*parti-État*) vidi kao nedvojbenu krajnju i najvišu moderni oblik despotske države.

U protustavu spram klasičnoga političkog prava i prosvjetiteljstva, u Njemačkoj se krajem 18. i početkom 19. stoljeća razvija politički nauk zasnovan na romantizmu; intelektualnom pokretu (u književnosti, historiografiji, filozofiji, pravnoj i političkoj teoriji) koji slavi vrijednosti osjećaja, vjere, rata i *Volksgeista*. Država se doživljava kao utjelovljenje zla, a društvo kao utjelovljenje naroda; čime se diskvalificira ujedinjenje putem državne juridizacije, a postulira nacionalistička integracija. “Jedinstvo Njemačke ostvarilo se vojnim putem”, čime je Njemačka “svijetu predložila *novu državnu paradigmu Nation-État*” (1989.: 182).

Idejno ishodište te nove državne paradigme nalazi se u Fichteovim *Govorima njemačkoj naciji* (1807.). Ti su govori katekizam nacionalističke filozofije: “nacionalizam je apsorbirao svu transcendenciju i domovina je postala Krist”. Umjesto legitimnosti države zasnovane na pravu ističe se vitalnost domoljubnog naroda. Umjesto unutarnje pravne pacifikacije konfliktnoga socijalnog polja u prvom je planu nužnost *teritorijalizacije, ratnog osvajanja*. Filozof svjesno odbacuje ideale pravne države, pravdu, zakon, mir i ljudska prava. To odbacivanje ne vodi “objektiviranju vlasti nego subjektiviranju društva”. Njemački filozof ne želi formirati državu nego “odgojiti građanina”, promijeniti čovjeka. S konačnom bilancom: “Dakle, umjesto države, nacija; umjesto pravde, odgoj; umjesto unutrašnjeg mira, rat na granicama; umjesto zakona, vjera; umjesto čovjekovih prava, imperativi društva” (op. cit., 182-187).¹⁴

U sklopu romantizma razvija se i nova pravna škola, *škola historijskog prava*. Ona se negativno određuje spram kodifikacije, ali pozitivno spram ideala organskog zajedništva i senjorijalnog shvaćanja vlasti. U prvi se plan ističe običajno pravo, izraz narodskog duha, koje nastaje neovisno o državi.

¹⁴ Takvo čitanje Fichtea, odnosno njegovih glasovitih *Govora njemačkoj naciji*, kao nacionalističke devijacije u njegovu filozofijskom opusu, B. Kriegel uvjereno, i znatno nijansirane, brani i u svojim kasnijim knjigama i člancima (1994.a: 54 i dalje; 1998.b: 157-165, 255-262, 372-375, 386-388). Njezino je tumačenje uvjerljivo osporio politički filozof Alain Renaut, dokazujući kako u *Govorima* Fichte iznosi stajalište koje nije ni prosvjetiteljsko ni romantičarsko (usp. Renaut, A., 1999.: 376-392; dir. A. Renaut). Pouzdano tumačenje Fichteovih *Govora*, kao njegove “popularne filozofije”, u sklopu Fichteova “nauka o znanosti”, može se naći u knjizi vrhunskog znalca A. Philonenka, 1984., poglavlje VIII: 175-209.

Utapajući pravo u imanenciju običaja, zakonu se oduzima dimenzija transcendencije, njegova čudoredna funkcija.

Rimska pravna tradicija osnovica je “modernoga despotskog prava”, koje u prvi plan ističe kolektivne imperative (društva ili domovine), a posve previđa subjektivna individualna prava. Oспорavanje države i građanina-pojedinca duboko je *protupravni nauk*, koji političko radikalno razdvaja od pravnoga. Romantizam političko svodi na oblik samouspostavljanja društva. U takvom političkom pravu nema mjesta za *status libertatis*, temeljno pravo na sigurnost pojedinaca kao pravnih subjekata; pojedinac je posve podređen totalitetu.

U rimskom pravu, historijska škola pronalazi ili, točnije, “izmišlja” nepostojeće političko pravo. Ono se temelji na rimskoj imperijalnoj i patrimonijalnoj koncepciji vlasti, zasnovanoj na goloj vojnoj sili i personaliziranoj dominaciji. Uspostavlja se kontinuitet s idejama Svetoga njemačkog rimskog carstva, a Njemačkoj pripisuje misija moralnoga i političkog ujedinjenja Europe (A.W. Schlegel).

Političko pravo *Nation-État* temelji se na sekularizaciji vjere, koja se utjelovljuje u životu naroda. Nasuprot praznom formalizmu morala zakona, valja se založiti za političku teologiju zasnovanu samo na Novom zavjetu. Zakon je nepotreban i podređen sekulariziranoj, političkoj vjeri koja je bitna društvena veza među ljudima. Despotska nacionalna država povijesno se ustanovljuje u zemljama u kojima se kršćanska vjera ne oslanja na cjelinu Biblije, nego Stari zavjet i židovski *moral zakona* prepušta zaboravu. Od dvaju načina da se misli i živi transcendencija, istočna se Europa oslanja samo na *moral vjere*. *Nation-État* se divinizira i hipostazira kao mesijanska instancija, kao neograničena politička moć, kojoj je sveta dužnost da spasi društvo i zajamči emancipaciju pojedinaca.

Krajem 19. stoljeća većina njemačkih pravnih teoretičara prihvaća “novu teoriju države”, u čijem je središtu ideja *države moći* (*Machtstaat*). Prema toj teoriji (“protuprirodnom vjenčanju hegelijanstva i romantizma”), država kao takva je izvorni i jedinstveni titular suverenosti. Državna moć proizvodi pravo kao svoj instrument dominacije, umjesto da pravo oplemeni, a moć podvrgne racionalnim normama. U takvoj, despotskoj državi, unatoč formalnom ustavnom jamčenju temeljnih sloboda i stanovitih socijalnih prava, politička je moć iznad zakona i prava te ostvaruje posvemašnju dominaciju nad svim sferama društvenoga i intelektualnog života. Riječ je o nečuvenom “etatizmu”, za koji se mnije da je bitno obilježje njemačkoga političkog prava u cjelini (usp. Barret-Kriegel, 1989.: 167-243).

2.3. Oblikovanje modernog pojma države

U zacijelo najutjecajnijoj studiji o povijesti modernih političkih ideja i pojmova posljednje četvrtine 20. stoljeća, glasovitim *The Foundations of Modern Political Thought* (1978.)¹⁵, Q. Skinner sažeto izražava teorijsku intenciju svojih historijskih istraživanja: “tijekom tog razdoblja [do kraja 16. stoljeća – D. L.] ... postupno su se stekli glavni elementi prepoznatljivo modernog pojma države” (Skinner, 1978.: IX). No, *Foundations* su samo najava, skica za buduća istraživanja (usp. 1978.: I, IX-X, XXIII; II, 287-90, 349-58).

Sustavna realizacija te temeljne intencije njegova je studija o nastanku modernog pojma države *The State*.¹⁶ Studija je minuciozna rekonstrukcija povijesnoga oblikovanja i “kristalizacije pojma države”. Prema predmodernom shvaćanju, politička vlast bila je poimana kao personalizirana dominacija. Tek Hobbes (a prije njega ipak i Bodin) uspješno pokazuje raskid s tim tradicionalnim shvaćanjem, koje se postupno preobrazuje još od 14. stoljeća. U tom procesu preobrazbe, ključnu ulogu ima renesansna republikanska tradicija, u kojoj se po prvi put uobličuje ideja o državi kao autonomnom obliku “političkog” ili “građanskog” autoriteta, koji regulira javne poslove neovisne zajednice i ima monopol legitimne uporabe sile u vlastitoj *civitas* ili *respublica*. Klasični republikanski teoretičari, međutim, učinili su samo prvi korak u poimanju “dvostruko apstraktnog pojma država”. Odbacili su, s jedne strane, poistovjećivanje vladara ili magistrata s političkom vlašću (oni su samo najviši javni službenici), ali su zato pribjegli izjednačavanju države i zajednice građana, suverenosti države i suverenosti naroda. Tek s Hobbesom, a prije njega i Bodinom, Suarezom i Grotiusom, probija se napokon moderno shvaćanje da mora postojati neki impersonalni oblik političke vlasti, koji se mora jasno razlikovati kako od vladajućih tako i od cjeline građana. Iako svjesni da je riječ o novom obliku političke vlasti, klasični ga autori najprije, dakako, imenuju starim terminima. Poput Bodina, koji novi

¹⁵ Knjiga je 1995. u *Times Literary Supplement* uvrštena na listu “Stotinu najutjecajnijih knjiga poslije rata” (ocjenjivalo ju je povjerenstvo s Ralfom Dahrendorfom na čelu). Status suvremenog klasika ogleda se i u činjenici što je između 1978. i 1982. ta knjiga doživjela 35 recenzija; među autorima su uglednici John Pocock, John Dunn, Judith Shklar, Donald Kelly i Michael Oakeshott. Možemo se stoga suglasiti s ocjenom: “Nakon gotovo trideset i pet godina još nema djela koje bi bilo usporedivo sa Skinnerovim *The Foundations*, bilo da je riječ o razdoblju koje je njega zanimalo, bilo pak o ma kojemu drugom razdoblju europskoga političkog mišljenja” (usp. Kari Palonen, 2003.: *Quentin Skinner. History, Politics, Rhetoric*, Cambridge/England: Polity Press, str. 93).

¹⁶ Izvorno objavljena 1989. u: *Political Innovation and Conceptual Change* (Cambridge University Press) i potom pretiskana 1997. u zborniku: Goodin, Robert E. / Pettit, Philip, *Contemporary Political Philosophy* (Oxford & Cambridge: Blackwell Publishers). Tek 2002., u drugom tomu svoje *Visions of Politics* (poglavlje 14.: “From the state of princes to the person of the state”) Skinner iznosi doradenu, završnu verziju te studije.

pojam još izražava starim imenom *respublica*, iako se jasno probija i novi, primjereniji termin država [*estat*], kojim on označuje ujedno “i oblik vlasti koji je neovisan o posebnom tipu vladavine i koji je sjedište ‘nedjeljive i neprenosive’ suverenosti”.

Paradoksalno: revolucionarno mišljenje o državi ili “*pojmovna revolucija*”, kojom se pojam države postavlja u središte moderne političke teorije, epohalno je djelo “političkih kontrarevolucionara”, kao što su Bodin, Hobbes i Hegel! Teorijsko zagovaranje države mora se, prema Skinneru, prepoznati kao “ideologija državne vlasti”, koja je produkt glavnoga ranog “proturevolucionarnog pokreta u modernoj europskoj povijesti, pokreta reakcije protiv ideologija pučke suverenosti, koje su se razvile tijekom francuskih vjerskih ratova i, kasnije, u engleskoj revoluciji u sedamnaestom stoljeću” (usp. Skinner, 1997.: 9, 11, 13, 16-18).

U završnoj verziji te studije, pod naslovom “From the state of princes to the person of the state”, još je odlučnije i uvjerljivije istaknuto središnje mjesto Hobbesove teorije suverenosti države (2002.a: 368-413).¹⁷ Budući da se i suvremeni politički život kreće oko ideje suverenosti, ponovno ispitivanje Hobbesove teorije nije predmet pukoga historicističkog interesa, nego ima eminentno filozofijsko značenje. Upravo je Hobbes prvi pokazao smisao temeljne teze da je “suverenost svojstvo impersonalnog vladanja [*agency*]”. “Jasnije od bilo kojega prijašnjeg pisca o javnoj vlasti, Hobbes iznosi nauk o tome da zakonska osoba koja se nalazi u srcu politike nije ni *persona* naroda niti službena osoba suverena, nego prije umjetna osoba države (2002.a: 404).

¹⁷ Pritom se oslanja na temeljne uvide iz svog članka “Hobbes and the purely artificial person of the state” (2002.b: 177-208; doradjeni tekst studije objavljene 1999.), u kojem je izložena sjajna analiza Hobbesove *teorije ovlaštenja/autorizacije* (u poglavlju XVI *Leviathana*, koje sadržava ključni element Hobbesove teorije države). Njegova je analiza već postala udžbeničkim standardom u tumačenju Hobbesove političke filozofije (usp. Warburton, Nigel / Pike John / Matravers, Derek, 2000.: 89-91).

Literatura

- Arendt, Hannah, 1996.: *Eseji o politici*, Antibarbarus, Zagreb.
- Barret-Kriegel, Blandine, 1989.: *L'État et les esclaves. Réflexions pour l'histoire des États*, Payot, Paris.
- Barret-Kriegel, Blandine, 1986. (a): *Les Chemins de l'État*, Calmann-Lévy, Paris.
- Barret-Kriegel, Blandine, 1986. (b): *L'État et la démocratie. Rapport à François Mitterand, président de la République française*, La Documentation française, Paris.
- Barret-Kriegel, Blandine, 1998. (a): *La Cité républicaine. Les Chemins de l'État 4*, Galilée, Paris.
- Kriegel, Blandine, 1998. (b): *Philosophie de la République*, Plon, Paris.
- Birnbaum, Pierre, 1975.: *La fin du politique*, Éditions du Seuil, Paris.
- Birnbaum, P./ Badiou, B, 1979.: *Sociologie de l'État*, Grasset, Paris.
- Birnbaum, Pierre, 1982: *La logique de l'Etat*, Fayard, Paris.
- Birnbaum, Pierre, 1984.: *Dimensions du pouvoir*, PUF, Paris.
- Birnbaum, Pierre, 1985.: La fin de l'État?, *Revue française de sciences politiques* (XXXV), 6: 981-98.
- Burdeau, Georges/ Hamon, Francis/ Troper, Michel, 1993.: *Droit constitutionnel*: L.G.D.J. (Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence), Paris.
- Chevalier, Jacques, 1994.: *L'État de droit*, Montchrestien, E.J.A, Paris.
- Gravitz, Madelaine/ Leca, Jean, 1985.: *Les régimes politiques contemporains*, vol. 2: *Traité de science politique*, PUF, Paris.
- Linz, Juan/ Stepan, Alfred, 1996.: *Problems of Democratic Transition and Consolidation*, The John Hopkins University Press, Baltimore & London
- Neumann, Franz L., 1992.: *Demokratska i autoritarna država*, Naprijed, Zagreb.
- Passerin-d'Entrèves, Alexandre, 1969.: *La notion de l'Etat*, Sirey, Paris.
- Philonenko, A., 1984.: *L'oeuvre de Fichte*, J. Vrin, Paris.
- Poulantzas, Nicos, 1978.: *Politička vlast i društvene klase*., IC Komunist, Beograd.
- Poulantzas, Nicos, 1981.: *Država, vlast, socijalizam*, Globus, Zagreb.
- Prpić, Ivan, 1987.: Država – nastanak i pojam, *Naše teme* (31) 12: 2114-2130.
- Prpić, Ivan, 1988.: Društvo i država, *Naše teme* (32) 5: 1147-1165.
- Prpić, Ivan (ur.), 2004.: *Država i političke stranke* (zbornik), Hrvatski pravni centar / Narodne novine, Zagreb.
- Renaut, A., 1999.: "L'idée fichtéenne de nation: Lumières ou romantisme?", u: *Histoire de la philosophie politique*, t. 3: *Lumières et romantisme*, Paris: Calmann-Lévy
- Schmitt, Carl (Šmit, Karl) 2001.: *Norma i odluka – Karl Šmit i njegovi kritičari*, Filip Višnjić, Beograd

- Skinner, Quentin, 1978.: *The foundations of modern political thought* I-II, Cambridge University Press, Cambridge / London / New York / Melbourne.
- Skinner, Quentin, 1997.: The State, u: Goodin, R. E. / Pettit, Ph. (ur.), *Contemporary Political Philosophy*, Blackweel Publishers, Oxford & Cambridge: 3-26.
- Skinner, Quentin, 2002.a: *Visions of Politics*, vol. II: *Renaissance Virtue*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Skocpol, Theda, 1979.: *States and Social Revolutions. A Comparative Analysis of France, Russia and China*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Tosel, André, 1989.: L'État de droit. Figures et problèmes. Les avatars de la maîtrise, *Actuel Marx* 5.
- Warburton, Nigel/ Pike, John/ Matravers, Derek, 2000.: *Reading Political Philosophy*, Routledge in association with the Open University, London / New York.

Dragutin Lalović

*SOVEREIGN STATE: FUNDAMENTAL LEGAL-POLITICAL
PROJECT OF MODERNITY (I)*

Summary

In searching for a consistent theoretical framework of the political science understanding of the state, one should rely on valid substantial and methodological markers. The author identifies them in this article by means of a critical and productive dialogue with three major contemporary contributions to the pertinent understanding of the state: the theory of the state by A. Passerin d'Entrèves, the history of states by B. Barret-Kriegel and the history of the modern concept of the state by Q. Skinner. In the first part of the article their key insights into the (modern) state are briefly outlined. The seminal work is that by Passerin d'Entrèves, in which he presents the categorial set essential for a comprehensive understanding of the state in general, and the logic of sovereignty in particular. The state as such should be understood as might or force (from the perspective of effectiveness), as power (from the perspective of legality), and finally as authority (from the perspective of legitimacy). To conceptually define the state, comprehensively and accurately, means to be able to explain and understand how force (or might), first legalized as power, gains legitimacy in the form of authority. The concept of sovereignty marks the transepochal project of the transformation of might into power through the mediation of law which subjects it to laws. These key insights are made more precise and are partly corrected by the research done by Barret-Kriegel and Q. Skinner. The sovereign state is a doubly abstract public authority and is not a transepochal category but an epochal legal-political project, modernity's distinguishing feature. The sovereign state is an epochal political *novum*, as it is the first organization of political power in history that self-limits its might to ensure personal security and independence of citizens as legal subjects. As a notion of the rational and legitimate power it historically affirms itself as an antithesis to oriental despotism and the ancient patrimonial-seniorial regime.

Key words: state, sovereignty, might, power, authority, legal or sovereign state, despotic state, État-Nation, Nation-État, Bodin, Hobbes, Passerin d'Entrèves, Barret-Kriegel, Skinner

Mailing address: Fakultet političkih znanosti, Lepušićeva 6,
HR 10 000 Zagreb. *E-mail:* sonja.lalovic@zg.hinet.hr